

Oppimisen tukipilarit esiopetuksessa

Viisi poimintaa OAJ:n selvityksen tuloksista

- 1.** Perusopetuslain mukaan lapsella on oikeus saada tarvitsemaansa tukea, kun siihen ilmenee tarve. Esiopetuksen opettajista ainoastaan 29 % oli sitä mieltä, että lapset saavat tuen viipymättä. Erityisopettajista näin arvioi puolet.
- 2.** Vaikka resurssit olisivat riittävät, tuen saanti ei aina käynnisty tai toteudu viipymättä. Syynä on tukiprosessin liiallinen byrokraattisuus.
- 3.** Selkeästi heikoimmin esiopetuksessa toteutui lapsen mahdollisuus saada tarvitsemaansa erityisopetusta. Joka viides vastaaja (22 %) kertoi, että osa-aikaista erityisopetusta ei ollut tarjolla lapsille esiopetuksessa koskaan ja yhtä moni ilmoitti, ettei lapsilla ole mahdollisuutta saada erityisopetusta osana erityistä tukea.
- 4.** Esiopetuksen lapsiryhmien koossa ei useinkaan oteta huomioon tuen tarpeessa olevia lapsia. Yli kolmannes vastaajista kertoi, että lasten tuen tarve tai tukea tarvitsevien lasten määrä ryhmässä ei vaikuttanut ryhmän kokoon. Useampi kuin joka kymmenes kertoi, että lasten määrä ryhmässä jopa kasvoi lukuvuonna 2016–2017 siitä huolimatta, että ryhmässä oli tehostettua tai erityistä tukea tarvitsevia lapsia.
- 5.** Asiakirjoihin kirjattuja tavoitteita ei voida ottaa lapsen tai lapsiryhmän toiminnassa huomioon, jos toiminnan suunnitteluun ja arviointiin ei ole riittävästi aikaa. Jos aikaa ei ole, pedagogiset asiakirjat jäävät muodollisuudeksi, mikä ei ole niiden tarkoitus eikä lapsen edun mukaista.

OAJ:n toimenpide-ehdotukset lyhyesti

- ▶ Kuntien pitää budjetoida erityisopetukseen niin, että jokaisen lapsen lakisääteinen tuki toteutuu esiopetuksessa.
- ▶ Esiopetuksen opettajia ja erityisopettajia on oltava riittävästi suhteessa lasten määrään.
- ▶ Erityisryhmiä ja pienryhmäopetusta tarvitaan edelleen.
- ▶ Aluehallintovirastolle tarvitaan oma-aloitteinen puuttumisoikeus laiminlyönteihin, jos lapsen oikeus erityiseen tukeen ei toteudu lain mukaisesti.
- ▶ Esiopetusta antavat opettajat tarvitsevat riittävästi työaikaa myös pedagogisten asiakirjojen laatimiseen.
- ▶ Lomakkeiden laatimista on yksinkertaistettava. Päälekkäisyyksiä pitää karsia.
- ▶ Varhaiskasvatuksen erityisopettajia pitää kouluttaa lisää, jotta kelpoisia opettajia on riittävästi. Palkkauksen täytyy vastata tehtävän vaativuutta ja työmäärää.
- ▶ Esiopetusta antavien opettajien ja johtajien erityispedagogisia perusvalmiuksia pitää parantaa.
- ▶ Pedagogista johtajuutta on vahvistettava.
- ▶ Opettajien ammattinimike on suojattava ja perustettava opettajarekisteri ajantasaisen opettajatarpeen ennakoinniseksi.

Toimenpide-ehdotukset on esitelty laajemmin sivuilla 22–23.

Oppimisen tukipilarit esiopetuksessa

LÄHTÖKOHTIA

4–8

- Tästä esiopetuksessa ja kolmiportaisessa tuessa on kyse 4
- Esiopetuksen ryhmien muodostaminen 5
- Perusopetuslain mukainen kolmiportainen tuki 6
 - Tilannetietoa 7
- Selvityksen tavoite ja toteutus 8

SELVITYKSEN TULOKSET

9–21

- Raha ratkaisee tuen toimivuuden 9
- Lasten oikeus tukeen ei aina toteudu 10
 - Erityisopetusta ei ole tarjolla kaikille sitä tarvitseville 10
- Ryhmäkoossa ei oteta huomioon lasten tuen tarpeita 12
 - Erityisryhmiä tarvitaan lisää 13
- Opettajille aikaa tehdä työ hyvin 14
- Pedagogisia asiakirjoja suuri määrä 15
 - Asiakirjojen laatiminen vie paljon aikaa 15
 - Asiakirjat eivät takaa tuen toteutumista 16
 - Asiakirjoja kehitettävä ja selkeytettävä 16
- Opettajien täydennyskoulutuksessa puutteita 18
- Moniammatillinen yhteistyö yhä sujuvammaksi 20
- Tuki vahvistettava jo varhaiskasvatukseen 21

OAJ:N TOIMENPIDE-EHDOTUKSET

22–23

Lähteitä

24

Tästä esiopetuksessa ja kolmiportaisessa tuessa on kyse

ESIOPETUKSESTA SÄÄDETÄÄN perusopetuslaissa (628/1998). Lain mukaan lapsen on osallistuttava oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuonna vuoden kestävään esiopetukseen tai muuhun esiopetuksen tavoitteet saavuttavaan toimintaan. Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien lasten on osallistuttava esiopetukseen oppivelvollisuuden alkamisvuonna, jonka lisäksi näillä lapsilla on oikeus saada esiopetusta sinä vuonna, jona he täyttävät viisi vuotta. Lapsella, joka aloittaa perusopetuksen vuotta säädettyä myöhemmin, on oikeus saada esiopetusta myös oppivelvollisuuden alkamisvuonna.

Esiopetusta annetaan vähintään 700 tuntia vuodessa ja osallistumisen tulee olla säännöllistä. Kunta on velvollinen järjestämään esiopetusta alueellaan asuville lapsille, mutta se voi hankkia palvelun myös muulta palveluntuottajalta. Esiopetusta voi järjestää tai hankkia myös järjestämisluvan saanut muu taho. Esiopetusta ja erityisopetusta antavan opettajan kelpoisuusvaatimuksista säädetään asetuksella (986/1998).

Esiopetuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään valtioneuvoston antamassa asetuksessa. Esiopetuksen paikallisten opetussuunnitelmien sisältöä ovat ohjanneet normimuotoiset opetussuunnitelman perusteet 2000-luvun alusta lähtien. Voimassa oleviin esiopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin (2014) pohjautuvat opetussuunnitelmat otettiin käyttöön vuonna 2016.

Esiopetuksen ryhmien muodostaminen

INKLUUSIOSSA OPETUS JA KASVATUS sekä tilat luodaan niin, että jokainen voi osallistua samaan opetukseen riippumatta tuen tarpeesta. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaan tuki annetaan lapselle erilaisin joustavin järjestelyin ensisijaisesti omassa esiopetusryhmässä, ellei lapsen etu välttämättä edellytä siirtämistä toiseen ryhmään tai yksikköön.

Esiopetuksen opetusryhmien enimmäiskoosta ei ole säännöksiä lukuun ottamatta perusopetusasetuksen 2 §:ää, joka koskee erityisen tuen ja pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevista oppilaista muodostettavia ryhmiä. Perusopetuslain mukaan varhaiskasvatuksen piirissä järjestettävään esiopetukseen sovelletaan lisäksi varhaiskasvatuksen lainsäädäntöä siltä osin kuin perusopetuslaissa ei muuta säädetä.

Varhaiskasvatuslaissa (36/1973) säädetään, että lapsiryhmässä saa olla enintään kolmea hoito- ja kasvatustehtävissä toimivaa henkilöä vastaava lapsimäärä, ja päivähoitoasetus (239/1973) määrittää lasten enimmäismäärän hoito- ja kasvatushenkilöä kohden. Lisäksi päivähoitoasetuksessa säädetään, että jos päiväkodissa on yksi tai useampia erityisen hoidon ja kasvatuksen tarpeessa olevia lapsia, on tämä otettava huomioon hoidettavien lasten lukumäärässä tai hoito- ja kasvatustehtävään osallistuvien henkilöiden lukumäärässä, jollei päiväkodissa ole tällaista lasta varten erityistä avustajaa.

Inklusiivisessa lapsiryhmässä suurin osa lapsista on tyypillisesti kehittyneitä ja pieni osa tarvitsee tukea. Tämä vastaa myös ns. integroidun erityisryhmän määritelmää – niissä valtaosa lapsista on tyypillisesti kehittyneitä ja vain osalla on tuen tarvetta. Pihlajan ja Neitolan (2016) varhaiserityiskasvatuksen muutoksia selvittäneessä tutkimuksessa ilmeni, että integroituja erityisryhmiä ei ollut enää tarjolla eräissä suurissa kunnissa, joissa näitä ryhmiä oli aiemmin ollut.

Tutkijat kysyvät, onko inklusiivinen kasvatus ymmärretty osassa kuntia siten, että lapsilla ei ole mahdollisuutta oman ryhmäkohtaisen varhaiserityisopettajan opetukseen erityisryhmissä, vaan kaikki lapset ovat tavallisissa isommissa ryhmissä, vai onko taustalla mahdollisesti taloudellisia vaikuttimia.

Perusopetuslain mukainen kolmiportainen tuki

PERUSOPETUSLAKIA UUDISTETTIIN vuonna 2010 oppimisen ja koulunkäynnin tuen osalta. Uudistukset tuli ottaa käyttöön uudistettujen opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti vuonna 2011. Oppimisen ja koulunkäynnin tuen lainsäädännön keskeisenä tavoitteena on vahvistaa oppilaan oikeutta saada tukea esi- ja perusopetuksessa riittävän varhain ja joustavasti. Tavoitteena on myös lisätä tuen suunnitelmallisuutta ja tehostaa käytössä olevia tukitoimia sekä moniammatillista yhteistyötä.

Perusopetuslaki määrittää tuen kolmiportaisuuden, jonka tasoilla liikutaan joustavasti, suunnitellusti sekä tarpeen mukaan. Tuki kestää sen ajan, minkä lapsi sitä tarvitsee. Moniammatillinen työryhmä on opettajan ja huoltajien tukena tuen tarpeita selvittäessä. Esiopetuksessa lapsilla on oikeus myös oppilashuollon palveluihin. Näihin palveluihin kuuluvat kuraattorin, terveydenhoitajan ja psykologin palvelut.

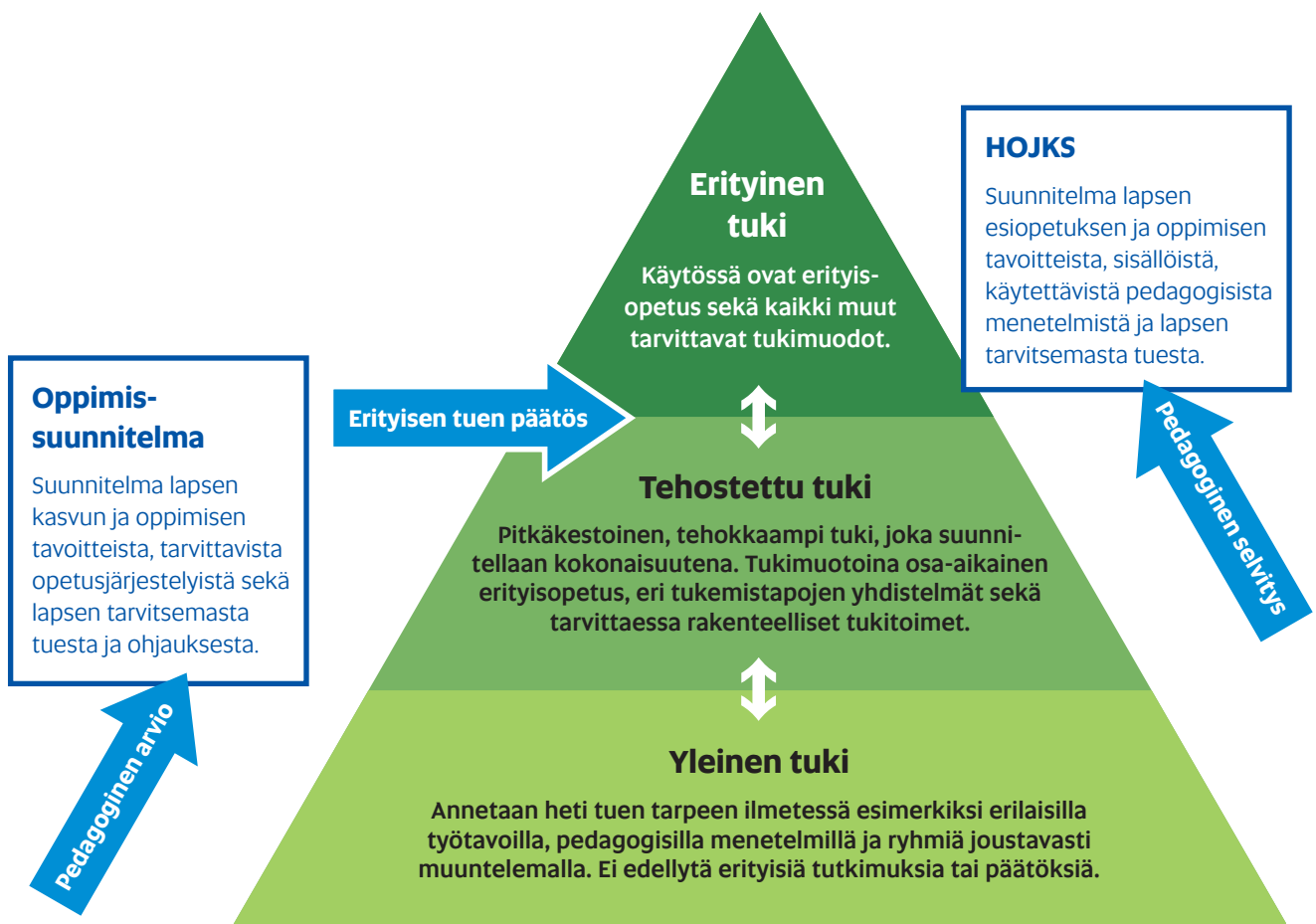
Yleinen tuki koskee kaikkia esiopetukseen osallistuvia lapsia. Tukea annetaan lapselle joustavasti esiopetuksen arjessa heti tarpeen ilmennyttyä. Yleisessä tuessa lapselle voidaan laatia lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma. Yleinen tuki ei vaadi tutkimuksia tai päätöksiä.

Tehostetussa tuessa lapsi saa jatkuvampaa, voimakkaampaa sekä yksilöllisempää tukea. Lapselle, joka tarvitsee oppimisessaan säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tukimuotoja, on **pedagogiseen arvioon** perustuen annettava tehostettua tukea hänelle tehdyn **oppimissuunnitelman** mukaisesti. Tehostettuun tukeen siirtyminen vaatii pedagogisen arvion, jossa arvioidaan jo käytettyjä pedagogisia menetelmiä ja niiden toimivuutta. Arvion tekemiseen osallistuu opettaja sekä oppilashuollollinen ryhmä, jossa toimitaan moniammatillisessa yhteistyössä oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa.

Erityiseen tukeen siirtyminen vaatii **pedagogisen selvityksen**, jossa käydään läpi jo tehtyjä tukitoimia ja niiden riittävyyttä lapsen esiopetuksen arjessa. Selvitykseen osallistuu oppilashuolto, jossa toimitaan oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa moniammatillisessa yhteistyössä. Erityisestä tuesta tulee tehdä muutoksenhakukelpoinen hallintopäätös. Oppilaalle laaditaan **henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS)**, josta tulee käydä ilmi erityistä tukea koskevan päätöksen mukainen opetuksen ja muun tuen antaminen.

Opetukseen osallistuvalla on lain mukaan oikeus saada riittävää oppimisen ja koulunkäynnin tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa käytetään perusopetuslain mukaisesta oppimisen ja koulunkäynnin tuesta esiopetukseen paremmin sopivaa nimitystä **kasvun ja oppimisen tuki**. Tätä käytettiin myös tässä OAJ:n kyselyssä.

Kuvio 1. Lapsen kasvun ja oppimisen tuki esiopetuksessa.

Tilannetietoa

Esiopetuksen oppilaita oli vuonna 2017 yhteensä 61 000, joista 10 600 oli koulun esiopetuksessa ja 50 400 päiväkodin esiopetuksessa. Peruskoulussa järjestettävän esiopetuksen oppilaista erityisen tuen piirissä oli 899 lasta eli 8,5 % ja tehostetun tuen piirissä 225 lasta (noin 2 %). Päiväkodeissa varhaiskasvatuksen piirissä toteutettavan esiopetuksen osalta ei ole saatavilla vastaavia tietoja. Terveysten- ja hyvinvoinninlaitoksen Varhaiskasvatus 2016 -kuntakyselyn osaraportin mukaan vuonna 2016 kunnallisessa varhaiskasvatuksessa olevista lapsista 7 % sai tehostettua tai erityistä tukea. Vuoden 2013 vastaavan selvityksen mukaan heitä oli 8 %.

Opetus- ja kulttuuriministeriön selvityksessä (2017) verrattiin lasten saamaa tukea varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa ja havaittiin, että lapset saavat tarvitsemansa tuen selvästi useammin esiopetuksessa. Kuntien varhaiserityiskasvatuksen henkilöstölle ja varhaiskasvatusjohtajille kohdennetun yhteiskyselyn vastaajista 45 % kertoi, että esiopetuksessa kaikki lapset saavat kaikki heille suunnitellut

tukitoimet. 50 % ilmoitti lähes kaikkien lasten saavan heille esiopetussuunnitelmassa kirjatut tukitoimet.

Resurssipula oli yksi tärkeimmistä syistä sille, miksi esiopetuksessa ei voitu järjestää tukitoimia kaikille tarvitseville. Muita merkittäviä syitä olivat henkilöstön vaihtuvuus sekä riittävän henkilöstön ja kelpoisuusehdot täyttävän henkilöstön puute.

Varhaiskasvatuslaissa ei säädetä lapsen oikeudesta erityisopetukseen eikä määritetä kasvun ja oppimisen tuen rakennetta vastaavasti kuin perusopetuslaissa. Ministeriön julkaisemasta selvityksestä ilmenee, että useissa kunnissa kuitenkin myös varhaiskasvatuksessa käytetään perusopetuslain mukaista tuen rakennetta. Sen katsottiin tuovan tukeen jatkumoa ja selkeyttävän tuen rakennetta myös varhaiskasvatuksessa.

Selvityksen tavoite ja toteutus

OPETUSALAN AMMATTIJÄRJESTÖ OAJ selvitti, miten lapsen kasvun ja oppimisen tuki, niin sanottu kolmiportainen tuki, toteutuu esiopetuksessa ja miten se vaikuttaa esiopetuksessa toimivien opettajien työhön. Esiopetuksen tuen toimivuutta on tutkittu suhteellisen vähän, minkä vuoksi oli tarpeellista tehdä selvitys kolmiportaisesta tuesta myös esiopetuksen osalta.

Selvitys toteutettiin kyselynä vuonna 2017. Kohderyhmänä olivat esiopetuksessa työskentelevät opettajat ja erityisopettajat kouluissa ja päiväkodeissa. Kyselyyn vastasi yhteensä 216 henkilöä. Vastaajista yli puolet (54 %) toimi nimikkeillä lastentarhanopettaja, esiopetuksen opettaja tai esiluokan opettaja. Muutaman vastaajan nimike oli esiopetuksen tuntiopettaja tai luokanopettaja. Joka viides (21 %) vastaaja toimi kiertävänä, konsultoivana tai koordinoivana erityisopettajana tai asiantuntijana. Varhaiskasvatuksen erityisopettajia, erityislastentarhanopettajia tai erityisopettajia oli yhteensä 37 % vastaajista. Päiväkodinjohtajia tai vastaavina lastentarhanopettajina toimivia oli vastaajista 5 %. Vastaajien keski-ikä oli 50 vuotta.

Vastauksia saatiin kattavasti asukasluvultaan eri kokoisista kunnista kaikista Manner-Suomen maakunnista. Vastaajista lähes kaikki (99 %) toimivat kunnallisessa esiopetuksessa ja täyttivät kelpoisuusvaatimukset, jotka heidän tehtävässään edellytetään. Vastaajien työpaikat jakautuivat samansuuntaisesti kuin esiopetuksen järjestäminen valtakunnallisesti. Vastaajista 24 % toimi koulussa järjestettävässä ja 76 % varhaiskasvatuksen yhteydessä järjestettävässä esiopetuksessa.

Kyselyssä OAJ pyysi esiopetuksessa työskenteleviä opettajia ja erityisopettajia arvioimaan:

- ▶ Miten perusopetuslaille asetetut tavoitteet toteutuvat ja miten kolmiportainen tuki toimii sekä opettajien että lasten arjessa.
- ▶ Ovatko päiväkotien ja koulujen resurssit olleet riittävät tuen järjestämiseksi esiopetuksessa.
- ▶ Miten pedagogiset asiakirjat vaikuttavat lapsen saamaan tukeen sekä opettajan omaan työhön.
- ▶ Miten paljon aikaa kuluu asiakirjojen laatimiseen ja paljonko asiakirjoja on.
- ▶ Miten tukeen liittyvä täydennyskoulutus toteutuu ja millaiseksi opettajat arvioivat oman osaamisensa tuen toteuttamisessa.

Raha ratkaisee tuen toimivuuden

MITÄ PUUTTEELLISEMMAT esiopetuksen resurssit ovat, sitä heikommin kolmiportainen tuki vaikuttaa toimivan. Resursseilla tarkoitetaan esiopetuksessa tarvittavan tuen rahoitusta, joka ilmenee opettaja- ja erityisopettajamäärässä, opettajan ajassa, lapsiryhmien koossa sekä tuen määrässä ja laadussa.

Valtaosa OAJ:n kyselyyn vastanneista opettajista oli sitä mieltä, että tuen resurssit esiopetusyksiköille eivät ole riittävät. Vain joka neljäs (24 %) vastaaja oli sitä mieltä, että resurssit olivat riittävät tai erinomaiset. Vastauksissa ei ollut eroa esiopetuksen opettajien eikä erityisopettajien välillä, eikä eroja ilmennyt myöskään siinä, järjestettiinkö esiopetus koulussa vai päiväkodissa.

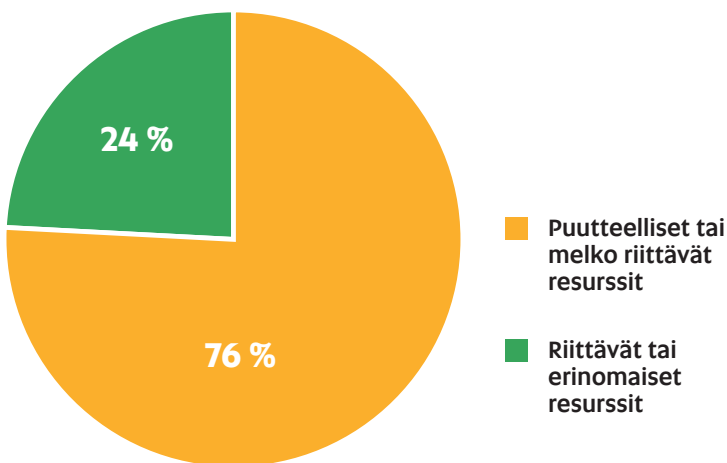
Kaikkien lasten, myös tukea tarvitsevien, pitää saada esiopetuksessa opetussuunnitelman mukaista opetusta ja opettajan ohjausta. Opettajalla pitää olla aikaa lapsen kanssa työskentelyyn ja sensitiiviseen vuorovaikutukseen erityisesti, kun lapsen tuen tarve on vahva tai moninainen. Perusopetuslain mukaan lapsella on oikeus saada tarvitsemaansa tukea, kun tarve siihen ilmenee. Esiopetuksen opettajista ainoastaan 29 % oli sitä mieltä, että lapset saavat tuen viipymättä. Vastanneista erityisopettajista näin arvioi puolet.

Eroa esiopetuksen opettajien ja erityisopettajien näkemyksissä saattavat selittää esiopetuksen opettajien ja erityisopettajien erilaiset toimenkuvat ja työn ”kohderyhmät”. Vaikuttavana tekijänä voi olla se, kuinka varhaisessa vaiheessa opettaja on mukana havainnoimassa lasten tuen tarpeita ja kuinka nopeasti tuen järjestämisen prosessi käynnistyy ja tuki toteutuu.

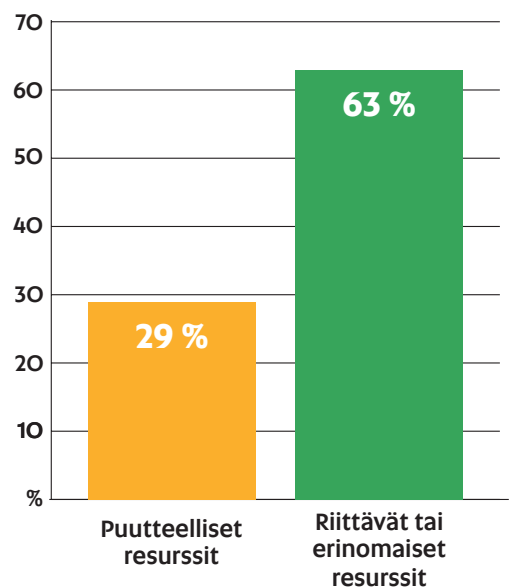
Kaksi kolmasosaa vastaajista, jotka pitivät esiopetusyksikönsä tai -yksiköidensä tuen resursseja puutteellisina, arvioivat, että lapset eivät saa tarvitsemaansa tukea viipymättä.

Vaikka resurssit olisivat riittävät, tuen saanti ei aina käynnisty tai toteudu viipymättä. Kolmannes niistä opettajista, jotka arvioivat tuen resurssit hyviksi, arvioivat, että tuen saaminen saattaa toteutua lapsen tarpeisiin nähden liian hitaasti. Avovastausten perusteella syinä tähän nähtiin muun muassa liiallinen byrokraattisuus kolmiportaisen tuen käytännöissä sekä esimerkiksi liian monien asiakirjojen täyttämisen ennen tuen toteutumisen etenemistä. Myös pitkä odotusaika eri asiantuntijoiden konsultoinnissa mainittiin hidasteena. Viivettä tuen toteutumiseen aiheuttaa myös se, ettei kunnassa ole saatavissa erityisopettajaa sekä se, että kunnassa on liian suuri määrä lapsia jokaista konsultoitavaa tai kiertävää erityisopettajaa kohden.

Resurssien vaikutus kasvun ja oppimisen tukeen

Kuvio 2a. Lapsen kasvuun ja oppimisen tuen resurssit yksikössäsi/yksiköissäsi.

Kuvio 2b. Lapsi saa aina tarvitsemansa kasvuun ja oppimisen tuen viipymättä.

Lasten oikeus tukeen ei aina toteudu

KOLME NELJÄSTÄ esiopetuksen opettajasta ja erityisopettajasta ilmoitti, että lapsi saa esiopetuksessa yksilöllisiä pedagogisia tukitoimia tarpeen mukaan. Noin neljännes arvioi, että niitä voi saada satunnaisesti.

Vastaajista melkein joka kolmas (28 %) ilmoitti, että kuraattorin ja psykologin palveluja ei ole koskaan saatavilla lapselle omassa esiopetusyksikössä, vaikka esiopetusikäiset ovat oikeutettuja näihin palveluihin. Vastaajat kertoivat myös muun muassa avustajapalvelujen heikkoudesta.

Kiertävä erityisopettaja ehtii seuraamaan ryhmää ehkä noin kaksi kertaa vuodessa tunnin verran. Minkäänlaista osa-aikaista erityisopetusta ei ole tarjolla.

Erityisen tuen lapset eivät saa erityisopetusta. Erityislastentarhanopettajia on ollut kunnassa niin vähän, että resurssit eivät ole riittäneet. Erityisesti tehostettuun tukeen ei ole satsattu mitään lisäresursseja verrattuna yleiseen tukeen.

Erityisopetusta ei ole tarjolla kaikille sitä tarvitseville

Lapsen mahdollisuus saada tarvitsemaansa erityisopetusta toteutui esiopetuksessa selkeästi heikoimmin. Joka viides vastaaja (22 %) kertoi, että osa-aikaista erityisopetusta ei ollut tarjolla lapsille esiopetuksessa koskaan ja sama määrä ilmoitti, ettei lapsilla ole mahdollisuutta saada erityisopetusta osana erityistä tukea.

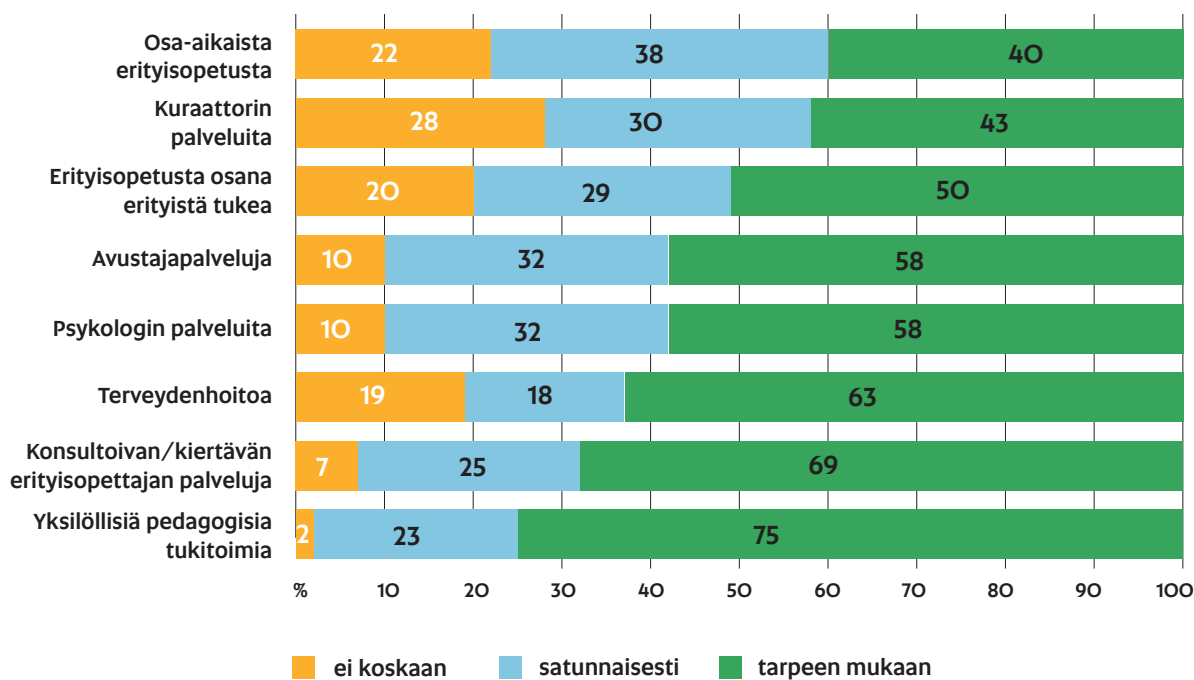
Vain 40 % vastaajista kertoi, että lapsella on mahdollisuus saada esiopetuksessa osa-aikaista erityisopetusta tuen tarpeen mukaisesti. Edellytyksenä osa-aikaisen erityisopettajaresurssin saamiseksi mainittiin, että silloin tukea tarvitsevia lapsia pitää olla suuri määrä samassa ryhmässä tai yksikössä.

Kaksi kolmasosaa vastaajista kertoi, että erityisopettajan konsultointia tai kiertävän erityisopettajan palveluja on mahdollista saada tarvetta vastaavasti, neljännes vastaajista kertoi tämän toteutuvan satunnaisesti. Seitsemän prosenttia vastaajista sanoi, ettei erityisopettajan palveluja ollut esiopetuksessa lainkaan. Useissa avovastauksissa tuli ilmi erityisopettajien liian vähäinen määrä esiopetuksessa. Erityisopettajan konsultointia tai tukea voi olla vaikea saada ja odotusaika voi olla pitkä.

SELVITYKSEN TULOKSET

Esiopetuksessa olevan lapsen on mahdollista saada

Kuvio 3. Eri tukimuotojen toteutuminen esiopetuksessa.

Mera professionellt stöd t.ex individuellt stöd av specialbarnträdgårdslärare och psykolog.

Erityisopettajia tarvitaan jokaiseen yksikköön omansa, etenkin isoissa yksiköissä, kun on esim. 100 lasta. Surullista seurata, kun ammattiapua ei saada ja opettaja on tiukassa tilanteessa. Ja vielä sekin, että opettajia on vain yksi per ryhmä.

Ryhmäkoossa ei oteta huomioon lasten tuen tarpeita

OPETTAJAT KOKEVAT ryhmäkoon ja lapsiryhmän rakenteen merkitykselliseksi tekijäksi myös tuen toteutumisen kannalta. Sopivan kokoisessa ryhmässä edistetään tehokkaimmin kaikkien lasten kasvua ja oppimista ja myös tuen tarpeiden huomioon ottamista.

Vastaajat, jotka pitivät esiopetuksen tuen resursseja riittävänä tai erinomaisina, kertoivat useammin, että tukea järjestetään myös ryhmäkokoja pienentämällä.

Tukea tarvitsevat ja osapäiväiset "kumoavat toisensa". 24 lapsen esiopetusryhmässä opettajan on erittäin vaikeaa huomioida tehostettua / erityistä tukea tarvitsevat, varsinkin jos heitä on useampi.

Ryhmäkoot edelleen liian suuria tukea tarvitsevalle lapselle. Pedagogista osaamista tulisi lisätä ryhmien sisällä.

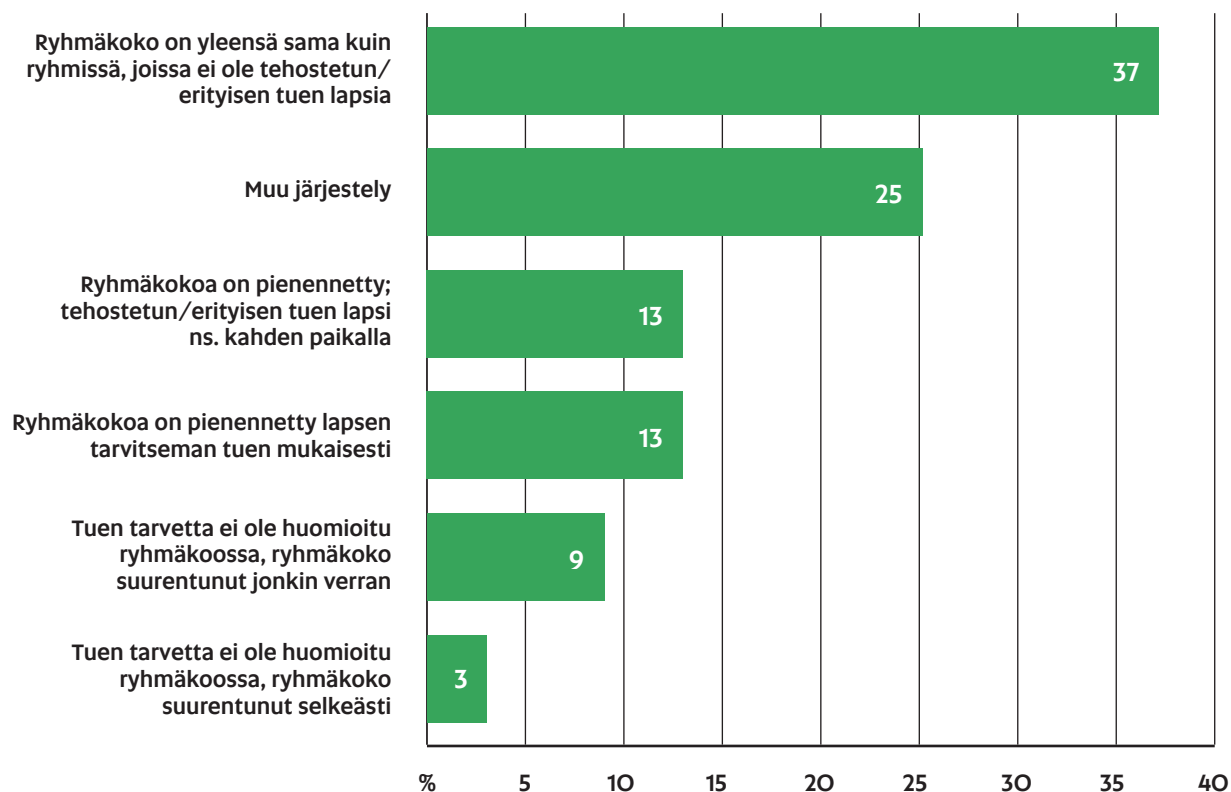
Esiopetukseen kohdennetut resurssit vaikuttavat lapsiryhmien kokoon ja opettajien määrään lapsiryhmissä. Avovastauksissa vastaajat toivat esiin, että muun muassa yksilöllisten pedagogisten tukitoimien järjestämistä heikentää se, että kasvuun ja oppimiseensa tukea tarvitsevia lapsia on ryhmässä useita mutta opettajia vain yksi. Tuki toimii parhaiten ryhmissä, joissa on kaksi opettajaa tai esiopetuksen opettaja ja erityisopettaja säännöllisessä yhteistyössä.

Valitettavasti esiopetuksen lapsiryhmien koossa ei useinkaan oteta huomioon tuen tarpeessa olevia lapsia. Yli kolmannes vastaajista kertoi, että lasten tuen tarve tai tukea tarvitsevien lasten määrä ryhmässä ei vaikuttanut ryhmän kokoon. Useampi kuin joka kymmenes kertoi, että lasten määrä ryhmässä jopa kasvoi lukuvuonna 2016–2017 siitä huolimatta, että ryhmässä oli tehostettua tai erityistä tukea tarvitsevia lapsia. Muun muassa vuonna 2016 voimaan tulleet subjektiivisen varhaiskasvatusoikeuden rajausta sekä lasten ja henkilöstön välisen suhdeluvun suurentaminen kasvattivat varhaiskasvatuksen ja samalla esiopetuksen ryhmäkokoja aiemmasta.

Onkin syytä miettiä, onko tukiresurssit ja tuen muodot harkittu siten, että ne tukevat lapsen kehitystä ja oppimista, ja onko esiopetusryhmän henkilökunnalla riittävä pedagogiikan ja erityispedagogiikan osaaminen. Vastausten perusteella vaikuttaa siltä, ettei opettaja- ja erityisopettajaresurssia ole tapana lisätä lapsiryhmien pedagogisen ja erityispedagogisen asiantuntemuksen vahvistamiseksi.

Neljäsosa vastaajista (25 %) kertoi, että lapsille on järjestetty tukea palkkaamalla avustaja tai ryhmäavustaja. Kolmasosa erityisopettajista kertoi, että työ erityisavustajien kanssa on lisääntynyt. Tukea tarvitseva lapsi voi kuitenkin jäädä ryhmässä liiaksi avustajan vastuulle, jos lapsiryhmä on suuri ja heterogeeninen ja pedagogisesti koulutettuja opettajia on ryhmässä vain yksi.

Huomioidaanko tuen tarve ryhmäkoossa?

Kuvio 4. Kuvio kertoo, vaikuttaako tehostettua tai erityistä tukea saava lapsi lapsiryhmän kokoon.

Erityisryhmiä tarvitaan lisää

Osa vastaajista kertoi avokommenteissaan esiopetuksen ns. pienennetyistä ryhmistä. Vastauksista ei ilmennyt, vastaako näiden henkilöstörakenne ns. integroitujen erityisryhmien henkilöstörakennetta, jolloin lapsiryhmässä olisi erityisopettaja. Rakenteita pienennetyissä ryhmissä on varmasti monenlaisia, mutta avokommenttien mukaan tukea tarvitsevien lasten määrään ja tuen tarpeisiin nähden ryhmäkoot ovat niissäkin usein liian suuria. Myös pienennettyjen tai pienryhmien määrää pidettiin tarpeisiin nähden liian vähäisinä.

Ryhmäkoko pyritään pienentämään, mikäli tarvis. Meiltä puuttuvat integroidut erityisryhmät / vastaavat pienryhmät, mistä osa lapsista hyötyisi. Tunne-elämähaasteisiin vaikeampi saada tukea ulkopuolelta. Avustajaresurssia pyritään tarpeen mukaan saamaan, resurssit ovat rajalliset.

Opettajille aikaa tehdä työ hyvin

SUUNNITTELU VARMISTAA sen, että opetus ja kasvatus on tavoitteellista, laadukasta ja etenee opetussuunnitelman tavoitteiden mukaisesti.

Lähes kaksi kolmasosaa (63 %) esiopetusta antavista opettajista ja erityisopettajista kertoi käyttäneensä suunnitteluun melko tai erittäin paljon lisää aikaa lukuvuonna 2016–2017. Myös oppimateriaalien valmistamiseen tarvittiin työaikaa aiempaa enemmän. Uudet esiopetuksen opetussuunnitelmat otettiin käyttöön elokuussa 2016 ja uudistuksen edellyttämä työ selittää osaltaan opettajien suunnittelutyön määrän kasvua. Opetussuunnitelmassa edellytetään, että pedagogista toimintaa, oppimisympäristöjä sekä muun muassa oppimateriaaleja uudistetaan.

Uusi opetussuunnitelma edellyttää myös entistä vahvemmin lapsen yksilöllisten vahvuuksien ja tuen tarpeiden huomioon ottamista ja opetuksen eriyttämistä. Opettajat kertoivat eriyttämisen lisääntyneen. Yli puolet vastaajista ilmoitti myös, että huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö on lisääntynyt melko tai erittäin paljon.

Vuoden 2018 keväällä, kyselyajankohdan jälkeen, työehtosopimuksissa on otettu huomioon aiempaa paremmin varhaiskasvatuksessa toimivien opettajien ja erityisopettajien työn edellyttämä, suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen sekä suunnitelmien tekemiseen (S-A-K) tarvittava työaika. Sopimuksessa on sovittu, että kyseisiin tehtäviin varataan työaikaa entisen noin 8 prosentin sijaan keskimäärin 13 prosenttia.

Pedagogisia asiakirjoja suuri määrä

LAINSÄÄDÄNNÖN VAATIMIA ASIAKIRJOJA kolmiportaisessa tuessa ovat lapsen oppimissuunnitelma, pedagoginen selvitys, pedagoginen arvio sekä henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS). Opettajat laativat lisäksi myös pyydettyjä muita selvityksiä tai lausuntoja.

Laki ei edellytä, että kaikille esiopetuksessa olevalle lapsille laaditaan lapsen oppimissuunnitelma, mutta tavoitteellisuuden lisäämiseksi opettaja voi laatia sellaisen yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa. Valtaosassa esiopetusta suunnitelma laaditaan kaikille lapsille, ja myös vastaajista 93 % työskenteli esiopetuksessa, jossa on tämä käytäntö. Oppimissuunnitelman ohella suunnitelmasta käytetään nimitystä lapsen esiopetuksen suunnitelma tai lapsen esiopeussuunnitelma.

Suurin osa esiopetusta antavista opettajista ja erityisopettajista toimii esiopetuksessa, joka järjestetään päiväkodissa. Samassa ryhmässä esiopetusikäisten kanssa voi olla myös nuorempia lapsia, joille jo ennen lakisääteisyttä (voimaan 2017) on laadittu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmat (vasu). Vastanneista opettajista niistä oli laatinut lukuvuonna 2016–2017 joka kolmas.

Lukuvuoden aikana esiopetuksen opettajat laativat tai päivittivät keskimäärin 47 pedagogista asiakirjaa, erityisopettajat 49. Määrään laskettiin mukaan esiopetuksen kasvun ja oppimisen tuen asiakirjat ja lasten esiopetussuunnitelmat (oppimissuunnitelmat) ja näiden asiakirjojen päivittäminen tai arviointi. Asiakirjojen määrään laskettiin mukaan myös lapsen varhaiskasvatussuunnitelmat.

Kysymykseen vastanneet opettajat olivat laatineet ja arvioineet lapsen esiopetuksen suunnitelmia (oppimissuunnitelmia) (LEOPS) lukuvuoden aikana keskimäärin 12,5 kappaletta. Esiopetuksen opettajilla määrä oli keskimäärin 14 oppimissuunnitelmaa, erityisopettajilla 8.

Esiopetuksen tavoitteiden toteutumisen kannalta on aivan oleellista, että opettajalla on asiakirjojen laadintatyöstä huolimatta riittävästi työaikaa esiopetuksen suunnitteluun, valmisteluun ja kehittämistä varten. Vain siten varmistetaan, että esiopetuksessa saavutetaan sille asetetut tavoitteet ja toiminta ja oppimisympäristö vastaavat lapsen yksilöllisiin sekä kasvun ja oppimisen tuen tarpeisiin pedagogisten asiakirjojen kirjausten mukaisesti.

Asiakirjojen laatiminen vie paljon aikaa

Pedagogiset asiakirjat edellyttävät paitsi laatimis- tai arviointiprosessia, myös mahdollisuutta ja aikaa lapsen havainnoimiseen. Työ edellyttää yhteistyötä sekä vahvaa lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen sekä pedagogiikan asiantuntemusta.

Jotta asiakirjat toimivat tarkoitetulla tavalla lapsiryhmän ja yksittäisen lapsen toiminnan sekä tuen järjestämisessä, ne pitää voida laatia ja päivittää oikea-aikaisesti. Asiakirjojen laadinta kuormittaa opettajia paljon. Keskeistä on, että näihin tehtäviin varataan työssä riittävästi aikaa. Vuonna 2018 sopimuksissa lisättiin suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen käytettävää työaikaa (S-A-K-aikaa), joka on tarkoitettu käytettäväksi myös asiakirjojen laatimiseen.

Yhden oppimissuunnitelman laatimiseen arvioitiin kuluvan keskimäärin 1 tunti ja 43 minuuttia. Suunnitelman arviointiin kului esiopetuksen opettajilla keskimäärin puoli tuntia tätä vähemmän, erityisopettajat arvioivat aikaa kuluneen suunnilleen saman verran kuin laatimiseenkin. Kun lapsen oppimissuunnitelmaa laatimassa on erityisopettaja, on aina kyseessä lapsi, jolla on tuen tarpeita. Sen vuoksi laatimis- ja arviointiprosessit edellyttävät hyvää perehtymistä lapsen tarvitseman tuen selvittämiseen ja tukitoimien suunnitteluun. Aikaa saattaa mennä enemmän myös siksi, että erityisopettajat eivät useinkaan tee työtä lapsen esiopetusryhmässä päivittäin.

Kolmiportaisen tuen pedagogisten asiakirjojen laadintaan opettajat arvioivat kuluneen yli kaksi tuntia ja niiden päivittämiseen noin puoli tuntia vähemmän.

Valtaosa (82 %) opettajista ilmoitti pedagogisten asiakirjojen laadinnan lisänneen heidän työmääräänsä melko paljon tai erittäin paljon. Yhteensä kaikkien suunnitelma-, selvitys- ja arviointiasiakirjojen työstämiseen kului esiopetuksen opettajalta keskimäärin 70 tuntia lukuvuoden aikana. Eri-tyisopettajilta asiakirjojen laadintaan kului lukuvuodessa keskimäärin 92 tuntia.

Asiakirjat eivät takaa tuen toteutumista

Opettajat pitivät lapsen oppimissuunnitelmaa sekä lakisääteisiä kasvun ja oppimisen tuen pedagogisia asiakirjoja hyödyllisinä sekä lapselle että opettajan työn näkökulmasta. Jopa 71 % vastaajista piti lapsen oppimissuunnitelmaa erittäin hyödyllisenä.

Opettajien näkemyksiin eri asiakirjojen hyödyllisyydestä lie-
nee vaikuttanut se, mitkä asiakirjat opettajilla on käytössä ja kuinka aktiivisesti. Erityisopettajat työskentelevät keskeisesti niiden lasten kanssa, joiden tuen tarve on edellyttänyt henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman (HOJKS) laatimista. Erityisopettajat pitivätkin lapselle laadittua HOJKSia poikkeuksetta erittäin hyödyllisenä niin oman työnsä kannalta kuin lapsen näkökulmasta, kun taas esiopetuksen opettajista HOJKSin arvioi erittäin hyödylliseksi hieman alle 70 %. Eroja esiopetuksen opettajien sekä erityisopettajien välillä näkyi myös siinä, miten tärkeiksi he kokivat pedagogisen arvion ja selvityksen.

Vastaajista noin 70 % piti myös muita lapsen tuen järjestämiseen liittyviä asiakirjoja erittäin hyödyllisinä. Tällaisina muina asiakirjoina avovastauksissa mainittiin asiantuntijoiden, esimerkiksi lääkärin, terapeutin tai psykologin lausunnot.

Avovastauksissa opettajat kuitenkin kertoivat turhautumisesta, kun hyödylliseksi koetut, paljon aikaa ja asiantuntemusta vaativat ja huolella laaditut asiakirjat eivät takaa sitä, että lapsi saisi tarvitsemaansa tukea.

Asiakirjoja kehitettävä ja selkeytettävä

Avovastauksista kävi ilmi, että pedagogisista asiakirjoista halutaan karsia päällekkäisyydet. Opettajat toivovat eri asiakirjojen yhdistämistä ja selkeyttämistä. "Liian monta lappua" ja "vähemmän tekstiä" kuvaavat päällekkäisyyttä sekä tekstin paljoutta.

Joissakin kommenteissa todettiin useiden ja päällekkäisten lomakkeiden täyttämisen vievän niin paljon aikaa, ettei sitä riitä enää suunnitteluun. Asiakirjoihin kirjattuja tavoitteita ei voida ottaa lapsen tai lapsiryhmän toiminnassa huomioon, jos toiminnan suunnitteluun ja arviointiin ei ole riittävästi aikaa. Jos aikaa ei ole, pedagogiset asiakirjat jäävät muodollisuudeksi, mikä ei ole niiden tarkoitus eikä lapsen edun mukaista.

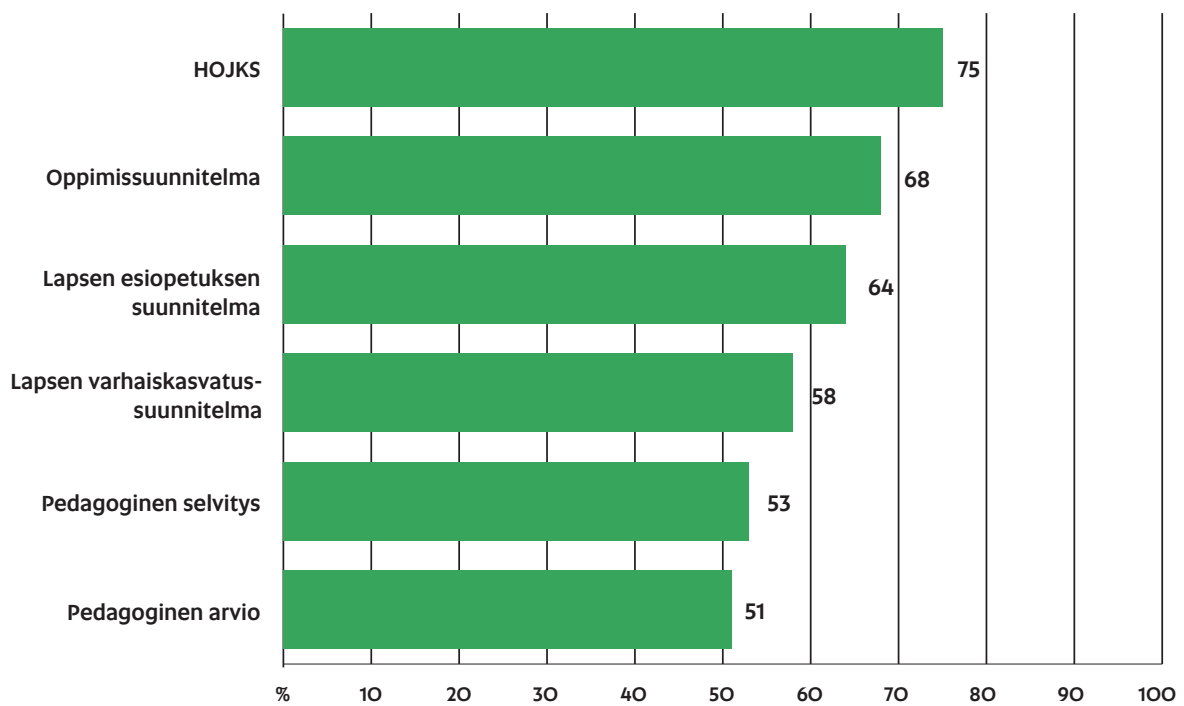
Avovastauksissa oli kommentteja myös asiakirjojen ja lomakkeiden helppokäyttöisyyden ja saatavuuden merkityksestä niiden hyödyntämisessä.

Pedagogisessa arviossa ja selvityksessä on päällekkäisyyksiä. Arviot ja selvitykset, kuten myös leopsit, voisivat olla yksi asiakirja, joka ikään kuin kasvaisi lapsen tuen tarpeen lisääntyessä.

SELVITYKSEN TULOKSET

Asiakirjojen hyödyllisyys lapsen tuen kannalta

Kuvio 5. Kuvio kertoo, miten hyödyllisinä vastaajat pitävät pedagogisia asiakirjoja.

Opettajien täydennyskoulutuksessa puutteita

OPETTAJANKOULUTUKSEN ANTAMIA VALMIUKSIA ja opettajien osaamista pitää vahvistaa täydennyskoulutuksella, joka vastaa lasten ja lapsiryhmän tarpeisiin.

Joka kymmenes esiopetuksessa toimiva opettaja ei ollut saanut kasvun ja oppimisen tukeen liittyvää täydennyskoulutusta lainkaan viimeisen kolmen vuoden aikana. Vähäisesti koulutusta oli saanut alle 40 %, ja riittävästi tukeen liittyvää täydennyskoulutusta oli saanut hieman yli puolet vastaajista.

Kasvun ja oppimisen tuen täydennyskoulutukseen pääsy viimeisen kolmen vuoden aikana oli toteutunut esiopetuksen opettajilla heikommin kuin erityisopettajilla.

Esiopetuksen opettajat vastaavat siitä, että lapsen tuen tarpeet havaitaan ja opetuksessa ja kasvatuksessa käytetään lapsen tuen tarpeisiin sopivia pedagogisia menetelmiä. Esiopetuksen opettajat kaipaivat osaamisen vahvistamista muun muassa tehostettuun ja erityiseen tukeen soveltuvissa pedagogisissa menetelmissä. Vain reilu neljännes esiopetuksen opettajista kertoi saaneensa riittävästi täydennyskoulutusta tehostettuun ja erityiseen tukeen soveltuvasta pedagogiikasta. Jopa 40 % ei ollut saanut tähän liittyvää koulutusta lainkaan viimeisen kolmen vuoden aikana.

Useimmin opettajat olivat saaneet riittävästi täydennyskoulutusta kolmiportaisesta tuesta (lainsäädäntö ja opetussuunnitelma) sekä lapsen tuen tarpeen tunnistamisesta. Ero esiopettajien ja erityisopettajien välillä oli kuitenkin selkeä. Erityisopettajista lähemmäs kaksi kolmasosaa oli saanut täydennyskoulutusta riittävästi, esiopetuksen opettajista huomattavasti harvempi.

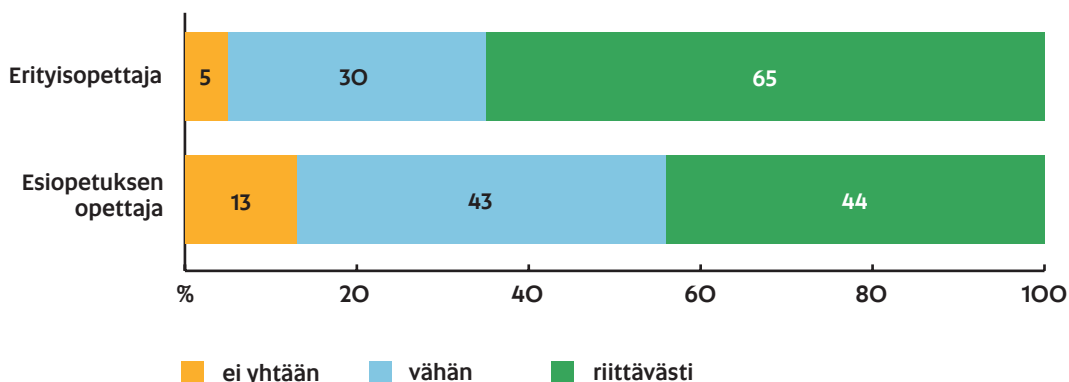
Kaikkien esiopetuksessa toimivien opettajien pitää päästä päivittämään ja vahvistamaan kasvun ja oppimisen tuen osaamistaan tutkimukseen pohjautuvalla täydennyskoulutuksella. Näin esiopetukseen saadaan uutta tutkittua tietoa ja uusia menetelmiä, ja samalla käytäntöjä arvioidaan ja kehitetään. Täydennyskoulutuksen suunnitelmallisuus ja osallistuminen varmistetaan parhaiten opettajan ja johtajan yhteistyössä laatiman vuosittaisen henkilökohtaisen kehityssuunnitelman avulla.

Eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen on ensiarvoisen tärkeää, jotta lapsi integroituisi yhteiskuntaan ja hänen kielitaitonsa ja kulttuurin tunteuksensa edistyisi.

Esiopetuksen opettajista lähes puolet arvioi, että heidän osaamisensa eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten oppimisen tukemisesta on vähäistä. Erityisopettajista näin arvioi vain alle viidennes. Erityisopettajista osaamisensa arvioi hyväksi kolmannes, mutta esiopetuksen opettajista vain 16 %.

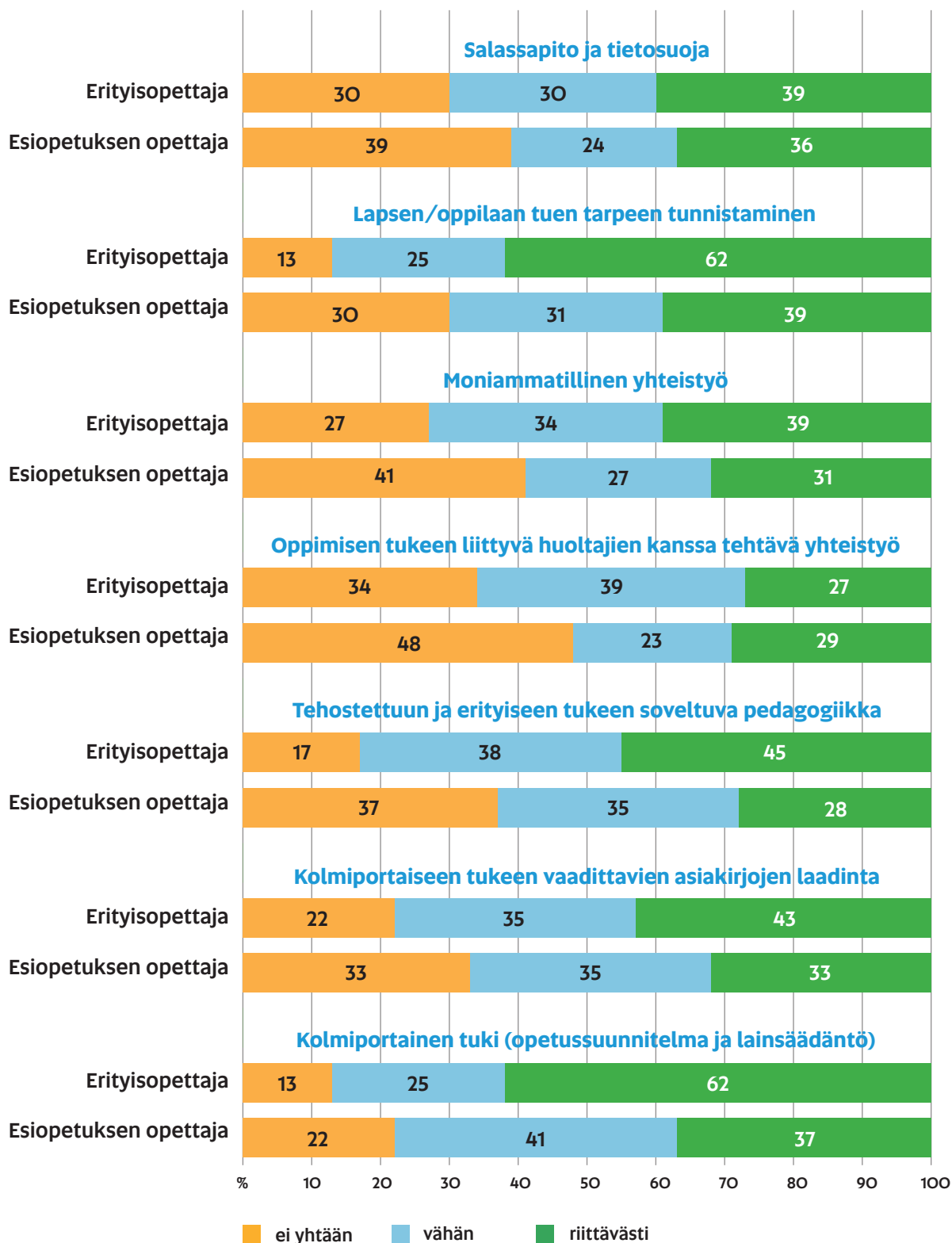
Vastausten jakautumista verrattiin myös kunnan asukasmäärän mukaan (yli tai alle 50 000 asukkaan kunnat). Pienempien kuntien esiopetuksen opettajista selkeästi suurempi osa arvioi osaamisensa eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten tukemisessa vähäiseksi kuin suurempien kuntien esiopetusta antavista opettajista. Tulosta selittää se, että maahanmuuttajataustaiset ja näin ollen myös eri kieli- ja kulttuuritaustaiset esiopetusikäiset lapset perheineen asuvat pitkälti suurissa kunnissa ja kaupungeissa.

Eri opettajien saama kasvun ja oppimisen tukeen liittyvä täydennyskoulutus

SELVITYKSEN TULOKSET

Tukeen liittyvä täydennyskoulutus aihealueittain

Kuviot 6 (s. 18) & 7. Kuvioiden 6 ja 7 avulla kerrotaan vastaajien saama kolmiportaiseen tukeen liittyvä täydennyskoulutus ja sen riittävyys viimeisen kolmen vuoden aikana.

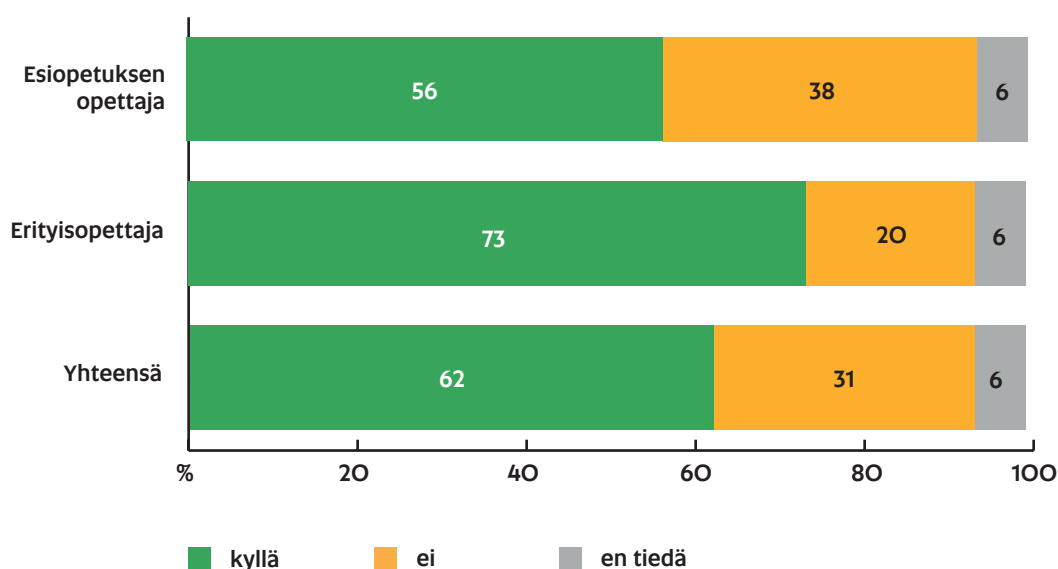
Moniammatillinen yhteistyö yhä sujuvammaksi

NYKYINEN LAINSÄÄDÄNTÖ EDELLYTTÄÄ, että ennen erityisen tuen päätöstä moniammatillisessa yhteistyössä tehdään selvitys lapsen aiemmin saamasta tuesta ja kokonaistilanteesta. Nykyisen selvityksen tekemiseen tarvitaan opettajien lisäksi vähintään kahden oppilashuollon ammattihenkilön – kuraattorin, psykologin, terveydenhoitajan – yhteistyötä.

Valtaosa (74 %) erityisopettajista ja esiopetuksen opettajista on sitä mieltä, että moniammatillinen yhteistyö on hyvä asia. Reilusti yli puolet (62 %) vastaajista piti kuitenkin riittävänä, että selvityksen tekemisessä olisi mukana ainoastaan yksi oppilashuollon ammattihenkilö opettajien lisäksi. Erityisopettajista tätä piti riittävänä 73 %.

Moniammatillisessa yhteistyössä tehtävä selvitys lapsen tuesta

Kuvio 8. Esiopetuksen opettajien ja erityisopettajien näkemykset siitä, riittäisikö selvityksen tekemiseen opettajien lisäksi vain yksi oppilashuollon ammattihenkilö.

Tuki vahvistettava jo varhaiskasvatukseen

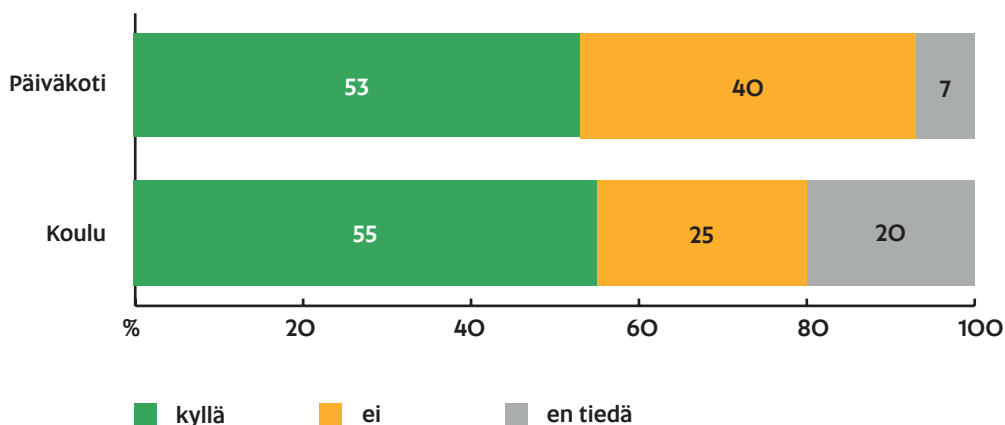
OPETTAJISTA REILU PUOLET (53 %) kertoi, että tarvittaessa lapsille tehdään pedagoginen arvio esiopetuksen tehostettua tukea varten jo varhaiskasvatuksessa ennen esiopetuksen alkamista. Vastaajista reilu kolmannes kertoi, ettei varhaiskasvatuksessa tehdä arvioita ja noin 10 % vastaajista ei tiennyt, tehdäänkö sellaista. Opettajat, joilla ei ollut tietoa tästä, työskentelivät esiopetuksessa koulun puolella.

Kun tieto lapsen tuen tarpeesta saadaan esiopetukseen ajoissa, on parempi mahdollisuus suunnitella ennakoiden muun muassa lapsen ryhmän valintaa, ryhmän rakennetta, opettajamäärää, erityisopettajaresursseja jne. Näin lapselle turvataan tuen jatkumo varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ilman turhaa viivettä. Useat vastaajat kertoivat, että ongelmia lapsen tuen toteutumisessa ja tukitoimien saamisessa ilmenee erityisesti tehostetussa tuessa. Tukeen tarvittavia resursseja on hankala tai jopa mahdoton saada enää esiopetusvuoden aikana.

Monissa kunnissa on jo siirrytty kolmiportaiseen tuen malliin myös varhaiskasvatuksessa. Opetus- ja kulttuuriministeriön selvityksen mukaan kunnat perustelevat samaan malliin siirtymistä tuen saannin jatkumolla. Muina syinä ovat selkeys tuen antamiseen, käsitteellinen jatkumo sekä pedagogisten tukitoimien suunnittelu. Muutoksen koetaan vaikuttaneen lapsen tukeen positiivisesti. Kunnat, jotka eivät ole tähän siirtyneet, kertoivat odottavansa valtakunnantason linjauksia.

OAJ:n mielestä varhaiskasvatuksessa pitää säätää lapsen kehityksen ja oppimisen tuesta vastaavasti kuin siitä säädetään esi- ja perusopetuksessa ja kuntiin tulee osoittaa tähän tarvittavat voimavarat. Kuntien pitää antaa tuen järjestämisen edellyttämät resurssit sekä luoda rakenteet, joilla varmistetaan lapsen tuen jatkumo. Tiedonsiirtoa varhaiskasvatuksen ja erityisesti koulun esiopetuksen välillä pitää edelleen kehittää.

Lapsille ennen esiopetuksen alkua tehty pedagoginen arvio

Kuvio 9. Tehdäänkö lapsille varhaiskasvatuksessa ennen esiopetuksen alkua pedagoginen arvio esiopetuksen tehostettua tukea varten?

OAJ ehdottaa toimenpiteiksi

1. Resurssit ja tietopohja riittäväksi

- ▶ Julkisella vallalla on perustuslaillinen velvollisuus turvata sivistyksellisten perusoikeuksien toteutuminen (16 §). Kunnilla on oltava sellaiset resurssit, että lakisääteinen tuki toteutuu jokaiselle lapselle esiopetuksessa. Tätä on arvioitava säännöllisesti.
- ▶ Esiopetuksen opettajia ja erityisopettajia on oltava riittävästi suhteessa lasten määrään OAJ:n Opinpolku uusiksi -ehdotusten mukaisesti. Esiopetus alkaisi jo sinä vuonna, kun lapsi täyttää viisi vuotta. Vahva tuki taataan heti koulupolun alkupäässä ja lakiin säädetään erityisopettajamitoitus niin, että esi- ja alkuopetuksessa on enintään 50 lasta yhtä erityisopettajaa kohden. Esi- ja alkuopetus toteutetaan joustavasti yhteistyössä siten, että esi- ja alkuopetuksen opettajat työskentelevät rinnakkain. Opetusta eriyttämällä ja erityisopettajan avulla tuetaan hitaammin oppivia. Kun kaikille turvataan tarvittava erityisopettajan tuki, joustavoitetaan esi- ja alkuopetuksen järjestämistä ja lisätään opetussuunnitelmiin vähimmäisosaamisen tasot esiopetuksen ja 1. luokan nivelvaiheeseen sekä 2. luokan loppuun, ei tarvita lapsen koulutuspolkua leimaavaa koulunaloituksen lykkäystä tai luokalle jättämistä, vaan voidaan käyttää joustavia oppimisryhmiä sekä vuosiluokkiin sitomatonta opetusta.
- ▶ Palkkauksen on toimittava houkuttimena, jotta opettajat hakeutuvat erityisopettajan opintoihin. Sopimukseen (OVTES) pitää sopia uusi palkkahinnoittelutunnus kaksoiskelpoiselle esiopetuksen opettajalle, jolla on esiopetusta antavan opettajan kelpoisuuden lisäksi erityisopettajan kelpoisuus. KVTES:n varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa työskenteleviä erityisopettajia koskevaan uuteen asiantuntijahinnoittelukohtaan on paikallisesti laadittava TVA-järjestelmä sopimusmääräysten mukaisesti.
- ▶ Valtion erityisavustuksia on saatava lisää esiopetukseen, jossa on paljon tukea tarvitsevia oppilaita. Erityisavustukset ja niiden hakukriteerit on kohdennettava selkeästi myös päiväkodeissa toteutettavaan esiopetukseen.
- ▶ Aluehallintoviraston on kerättävä ja julkaistava säännöllisesti tietoa tukipäätöksistä ja käytännön tuen toteutumisesta osana peruspalveluiden arviointia. Samoin kuntien on pidettävä ajan tasalla tiedot tukipäätöksistä ja arvioitava tuen toteutuminen käytännössä myös päiväkotien esiopetuksessa.

- ▶ Opettajien ammattinimike on suojattava ja perustettava opettajarekisteri ajantasaisen opettajatarpeen ennakointiseksi.
- ▶ Erityisryhmiä ja pienryhmäopetusta tarvitaan edelleen. Esiopetuksen pienessä ryhmässä annettava opetus on kirjattava lain tasolle tuen muodoksi. Lapsen tarvetta pienessä ryhmässä annettavaan opetukseen on arvioitava säännöllisin väliajoin.

2. Aluehallintovirastolle omaaloitteinen puuttumisoikeus laiminlyönteihin

- ▶ Kuntien erityisoppilaiden määrässä on suuria eroja ja käytänteet erityiseen tukeen siirtämisestä vaihtelevat. Mikäli AVIn tietoon tulee, ettei lapsen oikeus tukeen ole toteutunut lain mukaisesti, AVilla tulee olla oikeus puuttua omaaloitteisesti laiminlyönteihin ilman raskasta kanteluprosessia.

3. Opettajien työaika riittäväksi

- ▶ Esiopetusta antavien opettajien työaikamuotoa pitää kehittää siten, että siihen sisältyy riittävästi työaikaa pedagogisten asiakirjojen laatimiseen. Asiakirjojen määrä on huomioitava työajan suunnittelussa, ja työajan on riitettävä myös pedagogisten asiakirjojen laatimiseen ja päivittämiseen.
- ▶ Pedagogista johtajuutta on vahvistettava. Johtajan tuki opetuksen järjestämiseksi ja toimintakulttuurin vahvistamiseksi on ensiarvoisen tärkeää jokaisen lapsen edistymisen ja tuen tarpeen toteuttamiseksi.
- ▶ Opetusvelvollisuustyöajassa (OVTES) olevalle opettajalle on maksettava erillinen korvaus jokaisen pedagogisen asiakirjan laatimisesta aiheutuneesta lisätyöstä.
- ▶ Yleistyöajassa (KVTES ja yksityiset sopimusalat) olevan esiopetusta antavan opettajan työajassa on otettava huomioon kaikki tehtävään liittyvät työt. Säännöllisen työajan ylitys on korvattava ylityönä. Työaikakirjanpidon oikeellisuuteen ja lainmukaisuuteen on kiinnitettävä huomiota.
- ▶ Esiopetuksen antaminen ja lapsen tuen toteuttaminen on otettava huomioon tehtävän vaativuutta lisäävänä tekijänä tehtäväkohtaisessa palkassa.

4. Lomakkeiden laatimista yksinkertaistettava

- ▶ Opetushallituksen on laadittava pedagogisten asiakirjojen mallipohjiin esiopetuksen tarpeita vastaavia mallikuvauksia ja monivalintakohtia. Lomakkeiden päällekkäisyyksiä tulee karsia.
- ▶ Opetuksen järjestäjän on huolehdittava tietojärjestelmien toimivuudesta, jotta lomakkeiden täyttäminen ja päivittäminen olisi mahdollisimman sujuvaa. Pedagogisiin asiakirjoihin kirjatut tiedot tulee voida helposti siirtää lomakkeesta toiseen.
- ▶ Oppimissuunnitelmaan ja lapsen henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevaan suunnitelmaan pitää kirjata oppilaan tukea suunniteltaessa annettava tuki viikoittaisena tuntimääränä.
- ▶ Opetuksen järjestäjien tulee parantaa toimintamalleja opettajien välisen tiedonkulun parantamiseksi oppilaiden tuen tarpeesta. Pedagogisten asiakirjojen pitää olla helposti lapsen opettajien saatavilla.

5. Opettajien osaamisen kehittäminen välttämätöntä

- ▶ Erityislastentarhanopettajia pitää kouluttaa lisää, koska kelpoisuusehdot täyttyviä ei ole saatavilla riittävästi. Palkkauksen täytyy vastata tehtävän vaativuutta ja työmäärää, jotta työ on houkuttelevaa.

- ▶ Esiopetusta antavien opettajien ja johtajien erityispedagogisia perusvalmiuksia pitää parantaa. Samanaikaisopetusta pitää kehittää ja lisätä myös esiopetuksessa.
- ▶ Opetusharjoittelussa pitää olla mahdollisuus perehtyä tukea tarvitsevien lasten opettamiseen ja samalla harjoitella yhteistyötaitoja ja samanaikaisopetusta.
- ▶ Esiopetuksen järjestäjän on mahdollistettava opettajien pääsy erityispedagogiseen täydennyskoulutukseen työajalla. Opettajille pitää palkata sijainen ja korvata koulutuksesta aiheutuvat muut kulut.

Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki kuntoon myös varhaiskasvatuksessa

Myös varhaiskasvatuslakiin tarvitaan muutos, joka takaa lapselle vahvan oikeuden tarvitsemaansa tukeen. Lapsen pitäisi saada varhaiskasvatuksessa sama tuki kuin esi- ja perusopetuksessa.

1.9.2018 voimaan astuva uusi varhaiskasvatuslaki lisää vähitellen opettajien osuutta lapsiryhmien henkilöstössä, myös esiopetusryhmissä. Henkilöstörakenteen muutokset toteutuvat vuoteen 2030 ulottuvan siirtymäajan kuluessa. OAJ:n mielestä on tärkeää, että myös koulujen esiopetusryhmien opettajamäärää lisätään.

Lähteitä

1. Laki perusopetuslain muuttamisesta (642/2010) www.finlex.fi
2. Perusopetuslaki (628/1998) www.finlex.fi
3. Asetus opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista (986/1998) www.finlex.fi
4. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Opetushallitus. Määräykset ja ohjeet 2014:94.
5. Oppimisen tukipilarit. OAJ:n julkaisu 2017. <http://www.oaj.fi/cs/oaj/Oppimisen%20tukipilarit>
6. Kasvatus & Aika. 3/2017. Pihlaja, P. & Neitola, M. Varhaiserityiskasvatus muuttuvassa varhaiskasvatuksen kentässä. http://www.kasvatus-ja-aika.fi/dokumentit/ka4_2809171616.pdf
7. Varhaiskasvatuksen henkilöstö ja lapsen tuen toteuttaminen. Valtakunnallinen selvitys 2017. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu- ja 2017:39. Opetus ja kulttuuriministeriö 2017. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80737/okm39.pdf>
8. Opetushallitus 2016. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. Määräykset ja ohjeet 2016:17.
9. Arjen moninaisuutta. Pihlaja, P. & Kontu, E. (toim.). Stakesin raportteja 14/2006. <http://www.stakes.fi/verkojulkaisut/raportit/R14-2006-VERKKO.pdf>
10. Varhaiskasvatus 2016. THL. Tilastoraportti 29/2017.
11. Varhaiskasvatuslaki 36/1973. www.finlex.fi
12. Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013 www.finlex.fi
13. Varhaiskasvatus 2016 – Kuntakyselyn osaraportti. THL Tilastoraportti 30/2017.
14. Suomen virallinen tilasto (SVT): Esi- ja peruskouluopetus [verkojulkaisu]. ISSN=1799-3709. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 16.1.2018]. Saantitapa: <http://www.stat.fi/til/pop/index.html>
15. Esi- ja peruskouluopetus [verkojulkaisu]. Päiväkodin johtaja 2017 -kysely. OAJ & LTOL. 2017. <http://www.oaj.fi/cs/oaj/Paivakodin%20johtaja%202017>
16. https://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/perusopetus/oppimisen_ja_koulunkaynnin_tuki

KYSY LISÄÄ

Auli Setälä, erityisasiantuntija
auli.setala@oaj.fi, +358 50 341 3261

Päivi Lyhykäinen, erityisasiantuntija
paivi.lyhykainen@oaj.fi, +358 50 553 8111

Heljä Misukka, koulutusjohtaja
helja.misukka@oaj.fi, +358 50 528 6682

Vesa Ilves, tutkija
vesa.ilves@oaj.fi, +358 40 766 4066

Kiitämme tämän julkaisun kirjoittamiseen osallistunutta korkeakouluharjoittelijaamme Hanna Hiekkää.

LUE NETISTÄ

www.oaj.fi → OAJ vaikuttaa → Oppimisen tukipilarit

SEURAA SOMESSA

Facebook /oajry

Twitter @oajry

Instagram @oajry

OPETUSALAN AMMATTIJÄRJESTÖ OAJ